

REGULI PRIVIND PROBAȚIUNEA ÎN PROCESUL CIVIL

Tatiana CRUGLIȚCHI, *asist. univ.*
Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *The Code of Civil Procedure as a framework law of the civil process enshrines the concrete ways of defending / realizing the patrimonial and non-patrimonial civil rights violated or contested. At the current stage of evolution of the Civil and Civil Procedural Normative System, it has undergone a series of substantive changes, being brought essential changes to both the Material Law and the Procedural Rules.*

With the entry into force of the new amendments to the provisions of the Code of Civil Procedure, which significantly reformed the stage of preparation of the case for judicial debates and brought a series of clarifications in relation to the stage of court debates, in the practice of national courts, in within the Civil Procedure, a number of difficulties were identified in the application of the new rules, such as the admissibility of evidence, the administration of new evidence submitted, omitting the stage of preparation for judicial debates.

Based on the fact that the existence of a correct and uniform judicial practice represents benefits both for the activity of the courts and for the litigants, the conduct of research in relation to the identified problems represents current priorities for action.

Keywords: *the civil process, judicial debates, admissibility of evidence, the administration of new evidence.*

Sarcina ce stă în fața instanței de judecată este de a soluționa în termen rezonabil, corect și sub toate aspectele cauza civilă. Aceasta presupune clarificarea tuturor circumstanțelor cauzei în ședința de judecată și aplicarea corectă a normei de drept privind rezolvarea conflictului apărut între părți. Înainte de a ajunge la concluzia despre existența dreptului sau interesului subiectiv pretins de către reclamant, instanța de judecată trebuie să stabilească precis acele fapte ce au importanță pentru cauză. Acest proces este numit probațiune judiciară.

Probațiunea în procesul civil este activitatea logico-practică bazată pe principiul contradicționalității, îndreptată spre dobândirea unor cunoștințe juste despre circumstanțele de fapt ce au importanță pentru soluționarea cauzei, desfășurată de către toți subiecții procesului civil. [4, 334]

Probațiunea în procesul civil este nu numai o activitate a părților în vederea prezentării dovezilor, combaterii probelor părții adverse, înaintarea cererilor, demersurilor, participarea la administrarea probelor, ci o activitate a tuturor subiecților procesului civil în vederea constatării prin mijloace procesuale legale a adevărului obiectiv ce ține de existența sau lipsa faptelor importante pentru soluționarea litigiului dedus judecății.

Așadar, probațiunea se compune din acțiuni procesuale ale instanței, ale părților, altor persoane cointeresate în vederea prezentării probelor, administrării și aprecierii lor în scopul stabilirii adevărului obiectiv și emiterii unei hotărâri legale și întemeiate de către instanța judecătorească.

Deci, scopul probațiunii rezidă, în primul rând, din sarcinile procedurii civile stabilite în art. 4 CPC. În mod special, scopul probațiunii judiciare nu se reduce doar la colectarea și pre-

zentarea probelor, ci și la aprecierea acestora de către instanța de judecată, adică la formularea unor concluzii logice care ar permite motivarea hotărârii judecătorești.

Probațiunea judiciară, fiind un proces complex, constă din mai multe etape:

1. *determinarea circumstanțelor de fapt pe care se întemeiază pretențiile și obiecțiile părților.* Inițial, determinarea obiectului probațiunii este pusă pe seama părților, dar totuși determinarea definitivă a circumstanțelor importante pentru justa soluționare a cauzei revine instanței.
2. *determinarea, colectarea și prezentarea probelor care confirmă sau infirmă existența circumstanțelor de fapt pe care se întemeiază pretențiile și obiecțiile părților.*

Determinarea probelor constă în stabilirea surselor de informație care ar putea dovedi existența circumstanțelor de fapt pe care se întemeiază pretențiile și obiecțiile părților.

Colectarea probelor este realizată de către participanții la proces, care, la rândul lor, pot solicita concursul instanței.

Prezentarea probelor ca act procesual constă în punerea lor la dispoziția instanței.

3. *cercetarea probelor – perceperea lor de către instanța de judecată.* Mijloacele de cercetare a probelor sunt acțiunile procesuale grație cărora probele devin accesibile pentru perceperea și înțelegerea lor de către instanța de judecată și de către participanții la proces.
4. *aprecierea probelor* se face prin admiterea unor probe și respingerea altor probe, precum și argumentarea preferinței unor probe față de altele.

Codul de procedură civilă definește **probele** ca fiind elementele de fapt, dobândite în modul prevăzut de lege, care servesc la constatarea circumstanțelor ce justifică pretențiile și obiecțiile părților, precum și altor circumstanțe importante pentru justa soluționare a pricinii.

Așadar, dovezile reprezintă orișice informație (date) despre faptele pe baza cărora instanța stabilește, în modul prevăzut de lege, existența sau lipsa împrejurărilor care justifică pretențiile din acțiune și obiecțiile părților, precum și alte împrejurări ce au importanță pentru justa soluționare a cauzei.

Aceste împrejurări pot fi stabilite prin următoarele mijloace de probație: explicațiile date de părți și de intervenienți, depozițiile martorilor, înscrisurile, dovezile materiale, concluziile experților și specialiștilor, înregistrările audio-video.

Calitatea actului de justiție depinde, în cea mai mare măsură, de modul de realizare a debaterilor publice și contradictorii. Lupta judiciară se realizează în cadrul debaterilor publice și pe baza probelor înfățișate sau a apărărilor de fond ori de procedură invocate de părți.

Regula rolului activ este opozabilă participanților la proces, titulari ai unui interes material și/sau procesual. Nemijlocit, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în jurisprudența sa privind admisibilitatea cererilor parvenite către Curte, statuează asupra necesității părților de a manifesta un rol activ în procesul realizării drepturilor sale. Procedura în fața Curții are un caracter contradictoriu. Astfel, părțile – reclamantul și pârâtul – trebuie să-și susțină argumentele atât în fapt, cât și în drept. În cazul în care o parte omite să propună probele sau informațiile solicitate de Curte ori să prezinte, din proprie inițiativă, informații pertinente, sau să dovedească, în alt fel, de lipsă de participare efectivă la procedură, Curtea poate trage, din comportamentul său, concluziile pe care le consideră adecvate.

În prezent, nu este suficient doar de a menționa motivele neprezentării (fără a prezenta dovezi). În orice caz, instanța trebuie să examineze îndeaproape toate obstacolele pentru parte și să amâne ședința doar din acel temei, ca excepție. În prim-plan trebuie să stea accelerarea procesului de judecată și respectarea termenului rezonabil de examinare a cauzei. [2, p. 34]

Explicațiile părților și intervenienților pot oferi instanței materiale importante, pentru determinarea obiectului probațiunii, cercului faptelor probatorii etc. [1, p. 13]

Nemijlocit în cererea de chemare în judecată se conțin unele explicații ale reclamantului asupra cunoștințelor cauzei, reclamantul fiind obligat să-și motiveze cerințele și să indice în cererea de chemare în judecată circumstanțele pe care acestea se bazează. Pârâtul la fel are posibilitatea de a oferi explicații (pentru a se apăra) înainte de începerea debaterilor judiciare, depunând o referință prin care pârâtul se expune asupra faptelor invocate de reclamant în cererea de chemare în judecată, referința care la fel poate indica la stabilirea anumitor fapte. [3, p. 14]

Obiectul probațiunii reprezintă ansamblul circumstanțelor de fapt pe care se întemeiază pretențiile și obiecțiile părților, precum și alte circumstanțe importante pentru justa soluționare a cauzei.

Toate dovezile și întregul proces de dobândire a probelor sunt îndreptate la stabilirea faptelor sau împrejurărilor ce au importanță pentru soluționarea pricinilor. Pot fi evidențiate trei grupe de fapte ce constituie obiect al probațiunii:

I gr. – faptele juridice cu caracter de drept material – stabilirea acestor fapte este necesară pentru aplicarea corectă a normei de drept material ce reglementează relația socială litigioasă între părți. Ex: pentru a determina dacă pârâțul datorează o anumită sumă de bani reclamantului, conform contractului de împrumut, este necesar a stabili dacă a fost sau nu încheiat acest contract, care este obiectul, termenul contractului, obligațiile părților. Aceste circumstanțe constituie baza obiectului probațiunii și necesită a fi neapărat constatate și elucidate pe deplin în fiecare cauză.

II gr. – faptele probatorii – sunt acele fapte care, fiind dovedite, permit prin deducție logică a face concluzia temeiniciei pretențiilor reclamantului. Ex: în acțiunea de recunoaștere a paternității, pârâțul poate face trimitere la așa fapte sau împrejurări ce confirmă lipsa îndelungată a acestuia la locul de domiciliu al reclamantei, în legătură cu ce se exclude prezența paternității;

III gr. – faptele ce au exclusiv importanță procesuală – de aceste fapte este legată exercitarea dreptului reclamantului de a înainta acțiunea, numai după respectarea procedurii prealabile când aceasta este cerută de lege, dreptul instanței de a suspenda sau amâna procesul, ori de a înceta procesul sau a scoate cererea de pe rol, când sunt prezente temeiurile prevăzute de lege pentru aceasta.

Deci, obiect al probațiunii servesc doar faptele juridice pe care se întemeiază pretențiile în cererea de chemare în judecată sau obiecțiile pârâțului – acele fapte la care indică norma de drept care urmează a fi aplicată, adică faptele juridice cu caracter de drept material.

Fiecare parte trebuie să dovedească împrejurările pe care le invocă drept temei al pretențiilor și obiecțiilor sale. Dovezile se prezintă de către părți și de către ceilalți participanți la proces în termenele prevăzute de lege pentru examinarea categoriilor respective de cauze. În cazuri excepționale, la cererea motivată a părților sau a altor participanți la proces, instanța de judecată este în drept să acorde un termen suplimentar pentru prezentarea dovezilor.

Circumstanțele care au importanță pentru soluționarea justă a pricinii sunt determinate definitiv de instanța judecătorească.

Partea care nu a exercitat pe deplin obligația de a dovedi anumite fapte este în drept să înainteze instanței judecătorești un demers prin care solicită audierea părții adverse în privința acestor fapte, dacă solicitarea nu se referă la circumstanțe pe care instanța le consideră dovedite. Instanța judecătorească este în drept să propună prezentarea probelor suplimentare. Efectul defavorabil al nedovedirii afirmațiilor referitoare la circumstanțele de fapt ale pricinii va cădea asupra părții sau altui participant care a avut posibilitatea și care trebuia să se asigure cu probă veridică.

Dacă, în procesul de adunare a probelor, apar dificultăți, instanța poate contribui la solici-tarea părților, la adunarea și prezentarea probelor necesare. În cererea de reclamare a probei trebuie să fie specificate proba și circumstanțele care ar putea fi confirmate/infirmate prin ea, locul aflării ei și cauzele care împiedică dobândirea probei. Instanța de judecată poate elibera un demers pentru obținerea probei.

Calea procedurală de obținere a mijlocului de probă sub formă de explicații ale participanților la proces, este reglementată la art. 214 Cod de procedură civilă al RM. Astfel, după prezentarea raportului asupra cauzei, instanța judecătorească ascultă explicațiile reclamantului și ale intervenientului care participă din partea reclamantului, ale pârâului și ale intervenientului care participă din partea pârâțului, precum și ale celorlalți participanți la proces.

Participantul la proces care nu se poate prezenta în ședința de judecată din cauza aflării peste hotarele Republicii Moldova, din cauza executării pedepsei în penitenciarele din Republica Moldova, din cauza internării într-o instituție medicală sau a dizabilităților locomotorii poate fi audiat prin intermediul videoconferinței, la cerere sau din oficiu. Audierea prin intermediul videoconferinței a participantului la proces are loc, după caz, la sediul misiunii diplomatice sau

al oficiului consular al Republicii Moldova, la sediul instituției penitenciare, al instituției medicale, al instituției de asistență socială, al autorității tutelare sau al organului de probațiune, care dispun de mijloace tehnice corespunzătoare și verifică identitatea participantului.

Conchidem că explicațiile părților și intervențiilor reprezintă mijlocul de probă cel mai dintâi supus examinării judecătorești, deoarece unele date și informații probante se conțin deja în cererea de chemare în judecată, iar datorită faptului că explicațiile emană de la persoanele interesate în proces, ele au gradul cel mai mare de risc de a fi false, instanța având obligația atenției și diligenței duble, atunci când se folosește de explicațiile părților sau terțelor persoane, pentru a stabili faptele invocate în proces.

În general, probațiunea judiciară este o activitate strict reglementată de lege și este introdusă între niște limite concrete. Această activitate este determinată de principiile procesuale civile și se detaliază pe tot parcursul procesului. Fiecare acțiune a instanței și a participanților la proces, în ceea ce privește acumularea, prezentarea, examinarea și aprecierea probelor, se supune unor reguli procesuale generale ale probațiunii, cum ar fi relevanța și admisibilitatea probelor.

În cadrul activităților desfășurate de instanță pentru aflarea adevărului în pricinile cercetate, aceasta trebuie mai întâi să examineze admisibilitatea probelor, să le administreze pe cele încuviințate, și apoi, cu ocazia deliberării, să aprecieze probele care au fost administrate.

Instanța judecătorească apreciază probele după intima ei convingere, bazată pe cercetarea multiaspectuală, completă, nepărtinitoare și nemijlocită a tuturor probelor din dosar în ansamblul și interconexiunea lor, călăuzindu-se de lege. Niciun fel de probe nu au pentru instanța judecătorească o forță probantă prestabilită fără aprecierea lor. Fiecare probă se apreciază de instanță privitor la relevanța, admisibilitatea, veridicitatea ei, iar toate probele, în ansamblu, privitor la legătura lor reciprocă și suficientă pentru soluționarea cauzei.

Părțile și alți participanți la proces au dreptul de a prezenta orice probe pe care le consideră întemeiate în vederea susținerii pretențiilor din acțiune sau obiecțiilor împotriva acțiunii. Însă toate aceste persoane pot comite erori în vederea alegerii și prezentării unei sau altei probe sau intenționează să ducă în eroare și să sustragă atenția judecății cu probe neîntemeiate.

Pertinența probelor e o condiție legală, exprimând cerința ca instanța de judecată să rețină spre examinare numai acele probe prezentate, care au importanță pentru soluționarea pricinii, ce au legătură cu obiectul probației, confirmă, combat ori pun la îndoială concluziile referitoare la existența sau inexistența de circumstanțe, importante pentru soluționarea justă a cauzei.

Prin urmare, pentru a determina dacă o probă este relevantă sau nu, trebuie să clarificăm care circumstanțe pot fi dovedite cu ajutorul acestei probe, după care verificăm dacă aceste circumstanțe fac parte din obiectul probațiunii în cauza dată. Astfel, prin relevanță se subînțelege legătura causală între conținutul probei și obiectul probațiunii.

Regula relevanței obligă instanța de judecată să primească în proces doar acele probe prezentate care au importanță pentru soluționarea pricinii, deci să fie în legătură cu litigiul. Probele au legătură cu litigiul, atunci când ele au legătură cu circumstanțele invocate în acțiune și care fac obiectul probațiunii. Sarcina instanței constă-n aceea că ea va lua toate măsurile posibile pentru a atrage în proces toate probele necesare, care au legătură cu litigiul și totodată să nu admită aglomerarea litigiului cu materiale și date factice, care nu au legătură cu cauza.

Proba, pentru a fi reținută la o speță concretă, trebuie să fie concludentă, adică să conducă la soluționarea litigiului. Instanța încuviințează o probă doar dacă consideră că ea va duce la dezlegarea pricinii. O probă concludentă este întotdeauna și o probă relevantă. Într-adevăr, o probă, care nu este în legătură cu obiectul procesului, nu poate conduce la soluționarea acestuia.

Dacă relevanța probelor se referă la conținutul probei, la informația pe care o utilizăm, atunci admisibilitatea mijloacelor de probație are incidență asupra formei procesuale, referindu-se la mijloacele de probațiune.

Admisibilitatea mijloacelor de probație este o regulă care limitează folosirea mijloacelor de probație, stabilind că împrejurările pricinii, care după lege trebuie să fie confirmate cu anumite mijloace de probă, nu pot fi confirmate cu niciun fel de alte mijloace de probă.

Admisibilitatea probelor, prin prisma prevederilor art.122 CPC al RM, presupune, în primul rând, regula în baza căreia instanța de judecată poate folosi doar acele mijloace de probă, care sunt prevăzute de lege – explicațiile părților, depozițiile martorilor etc. Alte mijloace de probă, neprevăzute de lege, instanța nu are dreptul să le admită. Însă, în procesul civil, regula admisibilității mai are un înțeles, și anume că acele circumstanțe ale cauzei civile care, conform legii, trebuie să fie confirmate prin anumite mijloace de probă, nu pot fi confirmate cu niciun fel de alte mijloace de probă.

Admisibilitatea probelor se determină în conformitate cu legea în vigoare la momentul eliberării lor. În ceea ce privește regula admisibilității, e necesar de a respecta două condiții:

1) condiția utilizării numai a mijloacelor de probațiune prescrise de lege pentru dovedirea circumstanțelor respective (admisibilitate pozitivă) sau interzicerea utilizării unor mijloace de probațiune (admisibilitate negativă);

2) condiția respectării regulilor de procedură cu privire la colectarea, prezentarea și administrarea lor.

Se consideră inadmisibile probele ce nu au fost prezentate de participanții la proces până la data stabilită de judecător, cu excepția cazurilor prevăzute de lege.

Regula admisibilității mijloacelor de probațiune are pentru instanță un caracter imperativ (obligatoriu). Aplicarea greșită a acestei reguli în cadrul efectuării probației poate duce la emiteria de către instanța de judecată a unei hotărâri ilegale și neîntemeiate.

Administrarea probelor se face în fața instanței de judecată în ordinea în care aceasta consideră că pot contribui la soluționarea pricinii. Dovada și dovada contrarie vor fi examinate (administrare) în același timp.

De la regula că administrarea probelor se face direct de către instanța care soluționează pricina sunt anumite excepții: delegațiile judiciare și asigurarea dovezilor.

În cadrul dezbaterilor judiciare, probele se cercetează într-o anumită consecutivitate. Conform regulii generale, ulterior ascultării explicațiilor participanților la proces, instanța de judecată cercetează probele după următoarea consecutivitate legală generală, dacă o altă consecutivitate nu a fost stabilită cu acordul părților - audierea martorilor, cercetarea înscrisurilor, cercetarea probelor materiale, reproducerea înregistrărilor audio-video și cercetarea lor, cercetarea concluziilor expertului, specialistului, a concluziilor autorităților publice.

Importanța formalităților reglementate de legea procesual civilă în materia cercetării probelor rezidă în faptul că, pentru realizarea sarcinilor sale de îndeplinire a justiției, instanța de judecată este obligată pentru a emite o hotărâre corect motivată și obiectivă, să examineze doar acele probe care pot contribui în realitate la aceasta.

Proba care nu a fost prezentată la etapa de pregătire a cauzei pentru dezbateri nu va mai putea fi administrată pe parcursul procesului decât în cazul în care: participantul a fost în imposibilitate de a prezenta proba în termen; administrarea probei nu duce la întreruperea ședinței.

După examinarea tuturor probelor, președintele ședinței de judecată clarifică dacă participanții la proces nu solicită completarea materialelor din dosar în condițiile art. 119¹ alin. (4) CPC al RM. Proba prezentată după faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare care determină întreruperea ședinței se administrează dacă este acceptată de partea adversă. Aceasta are dreptul la proba contrară în termenul stabilit de instanță numai asupra aceluiași aspect pentru care s-a admis proba invocată.

Aprecierea probelor. Instanța de judecată apreciază dovezile după intima ei convingere, întemeiată pe cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, în ședință, a tuturor împrejurărilor pricinii în ansamblul lor, călăuzindu-se de lege. Niciun fel de dovezi nu au pentru instanța de judecată o forță probantă de mai înainte stabilită.

Fiecare probă se apreciază de instanță privitor la relevanța, admisibilitatea, veridicitatea ei, iar toate probele, în ansamblu, privitor la legătura lor reciprocă și suficientă pentru soluționarea cauzei.

Ca rezultat al aprecierii probelor, instanța de judecată este obligată să reflecte în hotărâre motivele concluziilor sale privind admiterea/respingerea unor probe, precum și argumentarea preferinței unor probe față de altele.

Proba este declarată ca fiind veridică dacă instanța constată, prin cercetare și comparare cu alte probe, că datele pe care le conține corespund realității.

Bibliografie:

1. CHIRONACHI, VI. Probele si probațiunea în procesul civil [on line] [citată 05.09.2020]. Disponibil: <https://ru.scribd.com/doc/307202291/Probe-Si-Probatiunea-in-Procesul-Civil>
2. DELCHEVA, V. *Consiliul Superior al Magistraturii, Banca Mondială. Accelerarea procedurilor în instanțele judecătorești. Analiză cu recomandări de îmbunătățire a situației*. Chișinău: „Elan Inc.” SRL, 2009
3. GINOSSAR, S. Elementele probei judiciare în sistemul englez. In: *Revista de drept internațional comparat*. Bruxelles, 1965, nr. 1-2, p.200. apud: CHIRONACHI, Vladimir. Probele si probațiunea în procesul civil [on line] [citată 05.09.2020]. Disponibil: <https://ru.scribd.com/doc/307202291/Probe-Si-Probatiunea-in-Procesul-Civil>
4. STOENESCU, I., ZILBERȘTEIN, S. *Drept procesual civil. Teoria generală*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1983. ISBN 978-606-673-514-8